

Knotwilgen aan een sloot

Anton de Joode

Knotwilgen aan een sloot

jaarboek 2017

Eerder verscheen:

Koud, zei Blurr	<i>Baalproducties</i>	1999
Van komen en scherven	<i>Boekenbent</i>	2010
Kruispunten	<i>Brave New Books</i>	2013
Paard en ruiter	<i>Brave New Books</i>	2014
Onverwachte poëzie	<i>Brave New Books</i>	2015
Naar het theater	<i>Brave New Books</i>	2016
IJsje op zondag	<i>Brave New Books</i>	2017

2018 *Uitgeverij Brave New Books*

Niets uit deze uitgave mag worden vereenvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

*Kunst en religie zijn geen twee dingen, maar eerder
de voor- en achterkant van eenzelfde stof.*
Alain

*Kunst is de leugen die ons in staat stelt de waarheid
te herkennen.*
Picasso

*het najaar voorbij –
de eindigheid der dingen
niet langer abstract*

Jaarboek 2017
bij wijze van inleiding

Al is er elk seizoen wel het nodige gewoel op aarde, dit jaar kwam er ook nog persoonlijk ongemak bij. Net als ieder jaar valt met oorlogen en geweld nog wel te leven, daar het zich altijd in ver weg gelegen streken afspeelt. Via krant en journaal kun je er afstand van nemen, al waren er ook hoopgevende gebeurtenissen, zoals het uit vrijwel alle delen van Syrië en Irak terugdringen van de gevreesde terreurorganisatie IS. In ons land gaan eindelijk alle agrarische organisaties samen met natuurorganisaties en de milieubeweging om de tafel zitten, om toch eindelijk iets te doen aan de belabberde situatie van onze leefomgeving. Aanleiding was onder meer het in Duitsland gehouden onderzoek naar de desastreuze achteruitgang van het aantal insecten. Die was nog ernstiger dan men al vermoedde. Iedereen die had opgelet wist dat al jaren, maar tenslotte lijkt de neergang van ons milieu dan toch serieus te worden genomen. Verder laaide in ons land de Zwarte Piet-discussie weer op, bleek ook hier seksueel onacceptabel gedrag voor te komen en maken we ons nog dagelijks druk over de strapatsen van de nieuwe president in de VS. Met de economie gaat het trouwens fantastisch: nog meer files dan voorheen en ruim twintig procent meer omzet aan sinterklaascadeaus dan vorig jaar.

Hoewel het jaar voor mij persoonlijk weer hoopvol van start ging, kwamen de problemen in de tweede helft ervan. Er volgde een medisch parcours, waarbij zelfs een periode in het ziekenhuis passeerde. Kortom, een dieptepunt in een mensenleven, dat duidelijk aangaf hoe kwetsbaar je bent en onderhevig aan vergankelijkheid. Op het moment dat ik dit schrijf is de situatie stabiel, maar het eind van de behandeling is er nog niet. We wachten af, verliezen de moed niet, een houding die veel mensen, en ook mij, een gelegenheid biedt verder te kunnen.

En dan dit boek of deze bundel, beter gezegd. Opnieuw probeerde ik elke maand vast te leggen wat mij boeide en dan betrof het toch met name de wereld van de beeldende kunst. Steeds meer ontdek ik wat creativiteit de mensheid te bieden heeft en hoe groot de rol daarvan is in mijn eigen leven. Kunst en religie, in mijn geval is er wel enige overeenkomst aan te wijzen, een in elkaar over- en opgaan.

Niet iedereen zal even geboeid zijn bij het lezen van de stukjes, die mij toch veel plezier opleverden en een bepaalde zin aan mijn leven geven. Het klinkt nogal teatraal, maar ik kan het moeilijk anders uitdrukken. Hoe dan ook, zij die het boek onder ogen krijgen zullen het hiermee moeten doen.

A de J.

*in formatie
komen ze razend over
de Canadezen*

voorjaar 2017

Verster

Floris Verster van Wulverhorst

Als ik in Leiden ben wandel ik als het even kan naar *Museum de Lakenhal* aan de Oude Singel, om daar het indrukwekkende schilderij te zien dat Menno Kamerlingh Onnes in 1888 van zijn zuster maakte. Het hangt recht tegenover *Bloemen en blaren*, het innemende stilleven van Menno's vriend en latere zwager, Floris Verster, eveneens uit 1888. De Leidenaar Verster, van wie ik met name de bloemstillevens zeer bewonder, leefde van 1861 tot 1927. In dat laatste jaar verdronk hij in zijn eigen vijver bij landhuis Groenoord. Een triest eind voor iemand die zoveel schoonheid naliet.

Floris Verster, *Portret van de schilder
Menso Kamerlingh Onnes*
1884, olieverf op paneel

Verster had destijds grote invloed op tijdgenoten. Hij studeerde met Isaak Israëls en een van zijn leermeesters was George Breitner. 'In 1891 introdu-

ceerde Jan Toorop hem bij de avantgardistische kunstenaarsgroepering *Les Vingts* in Brussel. Daar exposeerde hij nog in datzelfde jaar'.

Floris Verster, *Bloemen en blaren*, 1888

In aanvang werd door de gevestigde kunstcritici niet alles gewaardeerd: te ruw vonden ze zijn werk, te weinig uitgewerkt, maar juist dat stelden anderen weer erg op prijs. Nu mogen we blij zijn dat hij werkte zoals hem voor ogen stond: in rijke kleuren en met oog voor detail. Of ik nu in Leiden ben of in een ander museum waar schilderijen van hem hangen, steeds opnieuw ben ik onder de indruk van zijn werk.

2017

De woorden

Vannacht droomde ik dat de kinderen kwamen. Als ik me goed herinner, waren er zelfs kleinkinderen bij. Ze kwamen woorden brengen, woorden, die ze een voor een op een wit damast tafellaken neerlegden. Lange woorden waren het, als *moslimavondgebed* en *rode-dakpankever*. Heel even lagen ze op de brede tafel, de woorden, waarna ze weer verdwenen, als zojuist ingeleverde bibliotheekboeken. Het mooiste woord vond ik *cherubijnenadem*. Hoe komt zo'n kind erop!

12 februari 2017

Geschiedenissen

van Brele Scholz (Aken, 1959)

Buiten was het druk, zaten vooral veel jonge mensen in het zonnetje op deze eerste lenteachtig aandoende doordeweekse woensdagmiddag. Er werd gepraat en gelachen op dit splinternieuw Sittards pleintje, tussen de (nieuwe) bibliotheek en het (nieuwe) gebouw, waarin een deel van de hogeschool, het museum en de schouwburg een plaats hebben gekregen.

Ik kwam voor het museum dat gewoon open was; eenmaal binnen bleek de tentoonstelling evenwel pas over drie weken klaar te zijn voor vertoning. In een van de gangen lagen nog beelden te wachten en toelichtende teksten ontbraken geheel. Ik was te vroeg, maar werd desalniettemin van harte uitgenodigd dat deel (het merendeel) van de expositie te bekijken dat al klaar was.

Ik ben de enige bezoeker, niet geheel onlogisch in dit geval, maar toch. In de grote zaal tref ik een tiental forse, boomstamdikke houten koppen aan, die van binnen blijken te zijn uitgehold. Het gezicht van elk hoofd kan worden opengeklapt (*Umgebaute Europäer-2012-heden*), waarna getekende en geschilderde en soms in het hout gekerfde illustraties zichtbaar worden. Ze vertellen over het leed dat mensen op veel plekken op aarde in deze dagen doormaken. Zo is er een 'afbeelding' van het gebombardeerde Aleppo te zien en één van bootvluchtelingen, om een kleine indruk te geven van wat de kunstenaar, Brele Scholz, zoal bezighoudt.

Aan de wanden rondom hangen 133 tekeningen of schilderijen op papier van haar hand, voorzien van tekst; in lange rijen vertellen ze de vluchtverhalen (van 1933 tot 1948) van haar moeder. Geschiedenissen derhalve van toen en nu, waarmee Scholz wil zeggen, *dat we niet in dezelfde fouten moeten vervallen, maar dat we ons dienen open te stellen voor elkaar. Door Europa hebben we al zeventig jaar vrede.*

Enkele aangrijpende beelden, alle vervaardigd uit één stuk boomstam, completeren deze indrukwekkende expositie.

15 februari 2017

Duiven in Scheveningen

Over Picasso gaat het verhaal dat zijn vader hem vroeg -hij was toen nog een jongen- de duiven in het schilderij waar hij mee bezig was, verder uit te werken. Hij moest zelf even iets anders doen. De vader was ook kunstschilder en meer dan bekend met het schilderen van deze vogel. Toch vertrouwde hij dit werkje aan zijn zoon toe. Bij terugkeer bleken de duiven van zoonlief aanzienlijk beter te zijn uitgevallen dan die van hemzelf. Een veel belovende zoon, die Pablo, maar dat wist de vader natuurlijk al.

Duiven uit 1953, keramiek

Ja, en wat valt er verder nog over Picasso te zeggen wat al niet gezegd is? Weinig, vrees ik. En als je toch iets over zijn werk zou willen vertellen, over welk onderdeel dan? Het aantal disciplines dat hij beheerste was ongekend; eigenlijk was hij in alles bedreven waar het de beeldende kunsten betrof.

Vandaag was ik in Museum Beelden aan Zee, in Scheveningen, om er naar het keramisch werk (een

heel klein gedeelte daaruit) van Picasso te kijken. Aan het werken met klei begon hij pas op latere leeftijd, na er op zeker moment door geboeid te zijn geraakt. Prompt liep het aantal kunstwerken en -werkjes op tot een paar duizend, werd er zelfs fabrieksmatig in series gewerkt, maar was het tenslotte allemaal afkomstig van de meester!

Duif, 1954, keramiek

Ik zag veel aardige beeldjes, ook mindere, want hij was zichtbaar een man die snel werkte. Er waren tegels, kruiken en vaasjes, met vrouwenkopjes erop en uilen en stieren en soms had hij het een met het ander gecombineerd. En er waren duiven, duiven in wisselende uitvoering, waarbij de in de nog natte klei ingedrukte exemplaren het meest opvielen: zo simpel, duim er in en klaar. Zijn vader zou opnieuw verbaasd hebben gestaan!

16 februari 2017

Accidental Art

Abstraction I

1988, buskruit op papier

In verwondering wandel ik langs werk van de Chinese kunstenaar Cai Guo-Qiang. Met behulp van buskruit heeft hij de meest bijzondere vormen en patronen op papier en doek weten te toveren. Het experimenteren duurde enkele jaren, maar tenslotte lukte het hem zelfs schilderijen te maken met gebruik van gekleurde springstof. Tot op zekere hoogte, want er komt ook de nodige 'sturing' bij kijken, zou je hier van *toevallige kunst* kunnen spreken.

*Romaans kerkje –
op een muur spontane kunst
schoonheid uit schimmel*

februari 2017

De Stijl

Bart van der Leck (1876-1958)

Dit jaar is het honderd jaar geleden dat kunstbeweging De Stijl officieel het licht zag. Er horen namen bij als die van Mondriaan, Van Doesburg, Huszár en Rietveld, maar mij spreekt toch vooral Bart van der Leck aan. Hij leek me zo gewoon en tegelijkertijd zo bijzonder. Zo helemaal *De Stijl*, maar ook helemaal zichzelf, abstract, maar eigenlijk toch vooral figuratief. Het ging er bij deze mensen dan ook om datgene weer te geven wat het wezen inhield van het afgebeelde en dat zowel in als onder hetgeen je zag te vinden was. Dat onderliggende beeld gaven ze weer door het gebruik van primaire kleuren en lijnen, in horizontalen en vertikaalen en in vlakjes, vierkante en rechthoekige: de abstractie als eindpunt van wat ooit beeldend was begonnen. Want figuratief waren ze, die schilders van De Stijl: Mondriaan met zijn landschapjes, zijn molens en bomen, al werden die gaandeweg steeds verder ontleed in lijnen, vierkanten en rechthoeken. En Van der Leck, met zijn mensen op het station of in de stad of waar dan ook, bezige mensen die tegelijkertijd iets statisch over zich hadden en daardoor misschien makkelijker te vervangen waren door strepen en vlakken? Het lijkt erop, al verdwenen die beelden, op een enkele uitzondering na, nooit volledig in de abstractie. Hij leek dat niet te willen of te kunnen.

In het Haags Gemeentemuseum viert De Stijl dit jaar zijn eeuwfeest, boven zowel als beneden in het gebouw, en in die herdenking staan Mondriaan en Van der Leck centraal. Mondriaan was hier altijd wel aanwezig, maar van Van der Leck zag ik niet eerder zoveel

bij elkaar. Dit schilderij, bijvoorbeeld, nog volledig figuratief, in zijn volle breedte:

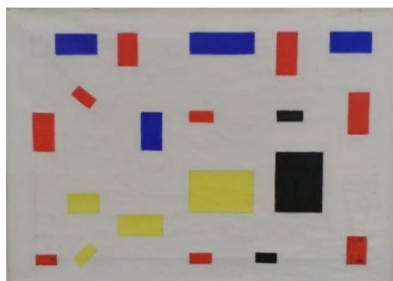
Uittocht van de Genie naar het kamp, 1911

olieverf op doek

De figuren zijn bij Van der Leek eenvoudig en gestileerd, zijn kleuren helder en veelal primair. Het is daarom dat hij opviel bij Mondriaan (1916) en Van Doesburg en dat hij zich aansloot bij de nieuwe kunstbeweging. Zijn abstrahering van de werkelijkheid bleek zelfs een stimulans voor de anderen in de beweging, die daar uiteindelijk toch consequenter in bleken te zijn. Na artistiek verschil van inzicht en nog het een en ander verliet Van der Leek in 1918 de club alweer, om opnieuw figuratief verder te gaan. Tenslotte, zo voelt het aan als ik zijn werk bekijk, paste hem dat toch beter. Een voorbeeld van wat ik krampachtig of liever 'gekunsteld' zou willen noemen, kwam ik tegen in een van de tentoonstellingszalen. Het betrof hier de abstrahering van een man met een hondenkar die een huizenblok passeert. Dit beeld moest hoe dan ook tot lijnen en blokjes worden teruggebracht, geheel naar de inzichten van de beweging:

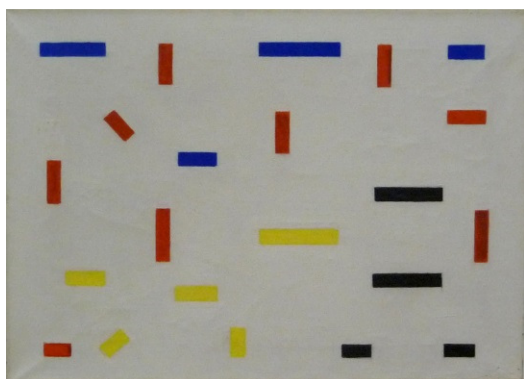

Studie voor Compositie 1917, Nr. 1 (Hondenkar), 1917, gouache op papier

Compositie 1917, Nr. 1 (Hondenkar), 1917, olieverf op doek

Maar blijkbaar was hij niet tevreden, kon het nog 'abstracter', met bovendien meer 'beweging', want, als je goed kijkt, kun je het hondje en zijn baas nu zien lopen:

Compositie 1917, Nr. 2 (Hondenkar), 1917, olieverf op doek

Het mag duidelijk zijn, de wereld zou er zonder de kunstzinnige inbreng van De Stijl heel anders, minder vrolijk bijvoorbeeld, hebben uitgezien. Van Van der Leek begrijp ik evenwel dat hij er na enige tijd genoeg van had en zijn eigen, van oorsprong figuratieve weg wilde vervolgen.

18 februari 2017

Xteriors

2001-2015

Onlangs werd ik geconfronteerd met foto's van de eigentijdse fotografe Desirée Dolron in het Singer Museum in Laren. Omdat foto's het bij mij altijd verliezen van het schilderij, kende ik haar niet; daar kwam dus tijdens dit museumbezoek verandering in. Hoewel er zeker indrukwekkende foto's bij waren, bleken het toch de portretten te zijn waar ik voor viel, misschien, zoals ik ook wel op andere plaatsen las, omdat ze doen denken aan schilderijen, *aan Vermeer*, meldde een bron zelfs.

Zelf zegt ze met name geïnspireerd te zijn door de schilders Jan Sluijters en Leo Gestel, waar ik me iets bij kan voorstellen. Ik citeer: *Ze wordt getroffen door het weldoordachte gebruik van licht en kleur in deze schilderijen en door de blik of juist de houding van de modellen.*

Desirée Dolron
(uit serie) *Xteriors*, 2001-2015

De serie Xteriors werd opgenomen, zoals de folder ons vertelt, in buitenplaats Oud-Amelisweerd, bij Utrecht. *Door de aandacht voor licht-donkercontrasten roepen deze werken associaties op met schilderijen uit het verleden.*

Leo Gestel

Zittende vrouw, 1912

De foto's zijn door Dolron met een fotobewerkingsprogramma tot stand gekomen, met de bedoeling *om haar foto's minder foto te laten zijn*. In dit stukje koos ik voor een schilderij van Gestel, daar die de overeenkomst tussen beide mijns inziens het best tot uitdrukking brengt. In tegenstelling tot het aantal in Singer aanwezige werken van Sluijters, hingen er niet meer dan twee van Leo Gestel.

26 februari 2017

Van buiten

*De Heer is mijn Herder
'k Heb al wat mij lust...*

Psalm 23

Op de lagere school van mijn jeugd was het de gewoonte, naast het uit je hoofd leren van de tafels van vermenigvuldiging, ook wekelijks een Psalm van buiten te leren. Je was jong, dit soort inspanningen verliep nog moeiteloos en omdat iedereen het moest doen, was het nooit een last. Het was een bezigheid vergelijkbaar met het door Joodse kinderen memoriseren van Talmoedregels of van Koranverzen door Moslimjeugd. Je deed het eenvoudig en omdat je op zondag mee moest naar de kerk, leerde je dat versje tijdens de dienst, soms drie, vier of vijf coupletten lang. De dominee kon praten wat hij wilde, jij leerde je Psalm. Thuis zei je het versje op voor je kritische moeder en op maandagmorgen, het moment van reciteren van het geleerde, haalde je, met een beetje geluk, een 10. Zo ging dat in die dagen.

*Tijdens een stormpje
-niet eens zo lang geleden-
woei mijn geloof weg
Tussen gevallen blad
vond ik nog dichtregels*

voorjaar 2017

Leen Muller

met de hand beschilderde vaas, floraal
gedecoreerd (detail) - Plateelbakkerij Zuid-Holland

Kern van de Goudse aardewerkindustrie is de *NV Plateelbakkerij Zuid-Holland* geweest, opgericht in 1898 en failliet gegaan in 1965. Binnen dit bedrijf heeft plateelschilder en ontwerper Leen J. Muller (1879-1969) een cruciale rol gespeeld tussen 1898, het jaar van zijn komst naar Gouda, tot aan zijn vertrek in 1936. In 1924 wordt hij benoemd tot hoofd van de Afdeling Kunstnijverheid waarbij kunstenaars van buiten het bedrijf wordt gevraagd ontwerpen voor zowel sier- als gebruiks aardewerk te leveren. Als zodanig kan Leen Muller gezien worden als het artistieke gezicht van de *Zuid-Holland* gedurende de eerste decennia van de vorige eeuw.

Bron: Website Museum Gouda.

april 2017

Louis Couperus

1863-1923

In het piepkleine *Louis Couperus Museum* aan de Haagse Javastraat deelde de vrijwilligster een bezoeker mee Couperus toch de grootste Nederlandse schrijver te vinden. Begrijpelijk misschien, voor iemand die haar tijd aan het onderwerp van haar keuze, haar hobby en misschien wel haar grote liefde geeft, maar, vroeg ik mij af, hoeveel gelijk heeft ze daarin? De aangesproken mevrouw kon niet anders dan haar gelijk geven en hoewel ik verwoed probeerde me een nog groter Nederlands auteur voor de geest te halen om alsnog haar ongelijk of overschatting te bewijzen, lukte mij dat niet. Er schoot mij eenvoudig niemand te binnen. W.F. Hermans, misschien? Welke schrijver uit de voorbije vijftig jaar zal over anderhalve eeuw nog gelezen worden, niet vergeten zijn, een eigen museum hebben?

